

OSMAN NURİ KÜÇÜK

İbnü'l-Arabî

SAYILAR ve RÜYALAR

NI
NEFES
ibnü'l-arabî

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
1. BÖLÜM: RÜYALARDAKİ İRFÂN	17
1. GİRİŞ	19
2. RÜYA VE İDRAK	25
a. Rüya Ta'birî.....	32
b. Sâdık Rüya ile Nübüvvetin bir Parçasının İdrâki.....	39
3. RÜYANIN VARLIK MERTEBELERİYLE İRTİBATI	49
a. Hakîkatin Hayâl Mertebesinde Rüya ile Zuhuru	54
b. Uyku ve Uyanıklık: İntikal ve İbret	55
4. SONUÇ	63
KAYNAKÇA	67
DİPNOTLAR.....	71

2. BÖLÜM: SAYILARDAKİ İRFÂN.....	79
1. GİRİŞ.....	81
2. SAYI-VARLIK İLİŞKİSİNE DAİR KISA BİR TARİHÇE.....	85
3. İBNÜ'L-ARABÎ'YE GÖRE SAYI İLMİ (İLMU'L-ADED)	91
4. SAYI-SAYILAN (ADED-MA'DÛD) VE VÜCÛD-ADEM İLİŞKİSİ.....	95
5. İLÂHÎ VAHDETİN SEMBOLÜ: 1	101
a. Hak-Halk ve Vâhid-Sayı İlişkisi	101
b. Vâhid-Sayı İlişkisinden Hareketle Gerçek Tevhid	107
c. Ayniyet ve Gayriyet	109
6. MÛLK ÂLEMİ'NİN SAYISI: 2.....	115
7. VAROLUŞ SAYISI: 3.....	121
a. İbnü'l-Arabî'ye göre Tekvinin Üçlü Yapısı ve Varoluştaki Yansımaları	122
b. Tekvindeki Üçlü Yapının İnsan Neslinin Oluşumundaki Yansıması	128
c. Ferdiyyet-i Selasiyye ve Hz. Muhammed	131
8. SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	141
DİPNOTLAR.....	144

ÖNSÖZ

Sayılar ve Rüyalar şeklindeki başlık, ilk bakışta siz değerli okura sayı ile rüya arasında ne gibi bir ilişki olabilir, sorusunu anımsatabilir. Hz. Mevlâna'nın *Mesnevî*'deki farklı bahisler arasında nasıl bir irtibat olduğunu izah için kullandığı kunduracı teşbihi, İbnü'l-Arabî'nin sayı ile rüyaları nasıl bir irtibat üzerinden ele aldığını anlamaya yardımcı olabilir. Bu teşbih, ehlullahın birbirinden farklı mevzuları ele alırken nasıl bir esasa istinat ettiğini göstermesi bakımından ufuk açıcı niteliktedir. Bir kunduracı dükkânına giren kişi, kunduracıda olduğuna dair genel bağlamı hatırında tutar ise kendisi kundura ustası olmasa da orada gördüğü iğnenin, tahtanın, derinin, çekicinin, ipin... her şeyin bir şekilde kundurayla bağlantısı olduğunu anlar. Ayrıntılarda kaybolmaz. Buna binâen Mevlânâ, ehlullahın eserlerinin temel niteliğini "vahdet dükkânı" diye betimler.

İbnü'l-Arabî evreni ve evrendeki her şeyi 'ayn ve özü Bir olanın mertebe ve zuhura gelişi bakımından çok olması', kısaca

ca ‘kesret görünümündeki vahdet’ olarak görür. Bu açıdan İbnü’l-Arabî okurları, farklı gözüken mevzuların vahdet cihetiyle ele alınmasına âşinâdır. Zira mütefekkirimiz bütün evreni Kur’an’dan aldığı bir nitelemeyle Allah’ın kelimeleri olarak değerlendirir. Kur’an ile Hz. Peygamber’i (s.a.s) ilâhî kelâmın ikizleri olarak niteler. Harflerin bir ümmet olduğunu yazar. Sayıları varlık mertebelerindeki sıralar olarak görür, menzillerinden bahseder. Âlemdeki her bir “âyet”in kendi aslına işaret eden bir alâmet oluşundan, dolayısıyla bu şeylerin fenomenlerinin ta’bir edilerek gerçekliğine geçilmesinin esaslarından bahseder. Sayıyı evrendeki düzenin sağlayıcısı ilâhî bir sır olarak niteler.

Bütün dikkatini kesretten seçtiği bir ayrıntıya hasreden, bu yüzden bütünlüğünü kaybedip tefrika-yı kalbe uğramış biz günümüz insanı için bu değerlendirmeler âfâkî zannedilse de tüm kadim geleneklerde bu bakış açısının izlerini görmek mümkündür. “Tanrı, matematiğin dili ile konuşur.” diyen Pisagor’un matematikle uğraşı bir yönüyle Tanrı’nın dilini, o dile özgü kurallar üzerinden öğrenme çabasıydı. Diğer bir ifadeyle matematiksel faaliyet, dolaylı olarak Allah ile diyalogları içeriyordu. Zîra reel (gerçek) sayı kavramı ile “gerçek dünya”nın gerçekliği arasında nasıl bir ilişki olduğunu inceleme, sayı-varlık ilişkisini anlama faaliyetidir. Kuantum mekaniğinin yapısı için mutlaka gerekli olan *kompleks sayılar*, matematikçilere göre içinde yaşadığımız dünyanın işlevlerinin temelini oluşturmaktadır.

İbnü’l-Arabî’nin görüşleri, günümüzdeki matematik felsefesinin üç ana akımından biri kabul edilen Platonik görüşe daha yakındır. Bu görüş matematiksel doğruluğun mutlak,

dışsal ve ebedî olduğunu ve insan yapısı kriterlere dayanmayıp matematik nesnelere kendilerine özgü ve zamanla sınırlı olmayan bir varlığa sahip olduklarını savunur.

Günümüz bilgisayarlarının insana sağladığı muazzam olanaklar, bilişim çağı olarak nitelenen çağımızı şekillendiren sanal ağların meydana getirdiği bu kadar imkân, iletişim, görsel unsurların 0,1'lerden oluşan ikili sayma sistemine dayandığı gerçeği, bunu bilen günümüz insanında bile hayret uyandırmaktadır. Bilgisayarların sağladığı hızlı hesaplama ve analiz imkânlarıyla uzayda seyreden gezegenler, göktaşları, patlayan yıldızlar, kara delikler, atmosferde oluşacak fırtına bulutları, yerküredeki su ve hava hareketleri, okyanuslardaki dalgalanmalar ve buna benzer nice olgu, temel fizik yasalarından hareketle matematik hesaplarla ekranda oluşturulup incelenmektedir. Bu hesaplarla, kendi masamızın üzerinde elimizin altında gerçek dünyamızı sayısal verilerle karşılayan sanal bir dünyayı oluşturabiliyoruz. O verilere yapılacak bazı müdahalelerle gerçek dünyadaki değişimleri anlamaya ve kontrol altında tutmaya çalışıyoruz.

Bilgisayar ekranındaki görüntüler, ikili sayma sisteminin bir temsili ve sûreti olduğuna göre içinde bulunduğumuz ve evren dediğimiz şey, acaba ilâhî kelimelerin yansıtıldığı muazzam bir bilgisayar ekranı olabilir mi? Evren hakîkî bir boyutun sanal bir yansıması, temsili bir sûreti olabilir mi? Gördüğümüz varlıklar dış gerçekliğinin ötesine işaret eden birer görüntü, rüyet, rüya ve onun sanal gerçekliğine sahip olabilir mi?

Âlem dediğimiz şeyi anlama, hem sayıların işaret ettiği nicel gerçeklikleri anlama hem de bir varlık *hazretinden* daha üst

bir mertebeye intikal ederek o sembolün işaret ettiği hakikati anlama çabası, yani ta'bir değil midir aslında? Bu yönüyle sayı ve rüyalar, İbnü'l-Arabî düşüncesinde semantik olarak genişletilen iki kavramdır. Hem insan üzerinde neler olup bittiğini anlamanın hem evrendeki gizemi gözleyip değerlendirmenin, yani ta'birin yapıldığı alanlardır. Bu yönüyle konuyu, varlıktaki vahdete işaret ettiği irfan ve metafizik açımlarıyla kutsal bir aydınlanma metodu olarak ele alır.

Şunu da hatırlatmak gerekir ki İbnü'l-Arabî'nin bunu yaparkenki amacı bizim bildiğimiz anlamda bir matematiksel faaliyet değildir. Zîra ifadeleri, nicel bir metodun ürünü değildir. Ehl-i keşf ve tecellî olarak nitelediği ehlullahın kutsal aydınlanma tarîkiyle eşyayı ve varlığı okuma becerisidir.

Birinci bölümde İbnü'l-Arabî'nin rüyalara dair yaptığı değerlendirmeler, ikinci bölümde ise sayı ile varlık arasında kurulan irtibat üzerinde durulmuştur. İbnü'l-Arabî'nin Hz. Yûsuf'un rüya tabir yeteneğiyle ilgili bazı değerlendirmeleri özellikle dikkat çekicidir. Tekvinin üçlü yapısı ve üç sayısının Hz. Muhammed'in (s.a.s) *hakikat-ı Muhammediyye* itibariyle varlık içindeki konumuna nasıl tekabül ettiğine dair izahları, ehline çok şey anlatmaktadır. “*Bana üç şey sevdirdi...*” hadîsindeki “üç” vurgusunu, özel bir anlamın işareti olarak yorumlar. 3'ü Allah isminin mazharı olan 1'e en yakın ilk tek sayı olması cihetiyle Hz. Muhammed'in (s.a.s) sayılar arasındaki karşılığı olarak görür. Bu yönüyle Hz. Peygamber'in (s.a.s) Rabb'ine en keskin ve doğru delil oluşunu izah eder. Diğer bir ifadeyle, tek olan (أحد) varlığın en güzel ve kâmil görünümünün (أحمد) Ahmed'de oluşudur 1 ve 3 ilişkisi.

Umarız İbnü'l-Arabî'nin yaptığı değerlendirmeler; kendi varlık hakikatimizi, kesretin ardındaki vahdeti, rüya tecrübesinin işaret alanlarını, Hz. Peygamber'in (s.a.s) beyanlarındaki kuşatıcı remizleri sezmemize yardımcı olur. Bu vesileyle kitabın yayımında emeği geçen M. Erman Yılmaz'ın şahsında Nefes Yayınları'na teşekkür ederim.

Kitaptaki isabetli değerlendirmeler tevfik-i ilâhiyedir, hatâlar ise bana aittir. Faydalı olması duasıyla...

8 Ocak 2016 Cuma
Üsküdar/İstanbul

BİRİNCİ
BÖLÜM

RÜYALARDAKİ İRFÂN

GİRİŞ

Geçmişten günümüze rüyaların anlamı üzerinde düşünmek, insanı, onun ruhsal dünyasını ve bilinçaltını anlamada başvurulan kadim metotlardandır.

Eski Mısır, Yunan ve Asurlularda kâhin ve büyücülerin en önemli görevlerinden biri rüyaları yorumlamaktı. Eski Mısır'daki inanişâ göre Serapis adındaki tanrı, rüya görenlerin sorularına cevap verirdi. Rüya ta'biriyile görevli kâhin ve büyücüler bu tanrıya ait tapınaklarda otururdu.¹

Rüyaların nasıl anlamlandırılacağı çeşitli disiplinlerin metotlarına göre farklılık arz etmektedir. Kadim kültürlerde rüyaların bu âlem ile başka bir âlem arasında bir tür köprü olduğu, gelecekteki olaylara işaret eden ipuçları barındırdığı inancı, insanın rüyalara ilgisine zemin hazırlamıştır.² İlkel toplumlar, uzun süre görülen rüyalar ile gündelik hayatta yaşanan olayları ayırt etmekte tereddüt etmiş, rüyada görülenlerin, uyanırken yaşananlar kadar gerçek olduğunu dü-

şünmüşlerdir.³ Tarihte rüya hakkında yazılmış eserlere bakıldığında rüyanın mahiyetini araştırmaya başlamadan çok önce insanın rüya ta'biriyle ilgilendiği anlaşılmaktadır.⁴

Rüya ta'biri konusunda ilk metinler M.Ö. 5000'li yıllarda Asurlular tarafından yazılmıştır. Konuyla ilgili günümüze ulaşan en eski eser, British Museum'da bulunan ve M.Ö. 2000'li yıllara ait olduğu tahmin edilen Eski Mısır'dan kalma bir papirüstür. Burada 200 çeşit rüya ta'birine yer verilmektedir.

Rüyaları tıpkı masal ve mitoslar gibi semboller dili olarak niteleyen Erich Fromm, bunun unutulmuş bir dil olduğunu belirtmiştir. Çağdaş insanın unuttuğu bu dilin yeniden hatırlanmasının gereğini ortaya koymak için Fromm, *Rüyalar Masallar Mitoslar* adlı eserini yazmıştır.⁵

Rüya ta'biri, tasavvufî gelenekte misal âlemi denilen nuranî âleme ait ilimlerden sayılmaktadır.⁶ Hz. Ya'kub ve ardından Hz. Yûsuf (a.s) rüya ta'bir ilminin pîri kabul edilmektedir.⁷

Hz. Peygamber'in (s.a.s) hem kendi gördüğü rüyaları ta'bir ettiğine, hem rüya gören sahâbenin rüyalarını yorumladığına dair hadisler mevcuttur.

Söz gelimi Abdullah b. Ömer genç yaşlarında gördüğü şu rüyayı Resûlullah'a aktarması için kız kardeşi Hafsa'ya (r.a) -Resûlullah'ın eşi- aktarır. "Bir gün rüyamda, iki meleğin beni yakalayıp cehennemden kenarına kadar getirdiklerini gördüm. Cehennemde bazı insanlar vardı. Onları tanıdım. Hemen istiazeye başlayıp üç kere, "Ateşten Allah'a sığıyorum." dedim. Derken beni getiren iki meleği üçüncü bir melek karşılayıp, bana "Niye korkuyorsun?" dedi. Ben bu

rüyayı kız kardeşim Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Resûlullah'a (s.a.s) anlatmış. Bu rüyanın ta'birine ilişkin Resûlullah (s.a.s), "Abdullah ne iyi insan, keşke bir de teheccüd kılsa!" demiş. Râvî Abdullah b. Ömer'in (r.a) bundan sonra geceleri pek az uyuduğunu aktarmaktadır.⁸

Hz. Ebû Bekir (r.a) gibi sahâbenin ileri gelenlerinin Hz. Peygamber'in (s.a.s) huzurunda anlatılan kimi rüyaları Hz. Peygamber'den (s.a.s) izin alarak te'vil edip yorumladığına dair rivâyetler mevcuttur. Söz gelimi Abdullah b. Abbas'dan (r.a) nakledilen bir rivâyet şöyledir: "Bir adam Resûlullah'a (s.a.s) gelerek şu rüyayı anlattı: 'Bu gece rüyamda buluta benzer bir şey gördüm, ondan yağ ve bal yağıyordu. İnsanlar da ellerini açıp bu yağmurdan almaya çalışıyorlardı. Azıcık alan da vardı, çokça alabilen de. Derken arzdan semâya kadar uzanan bir ip gördüm. Siz o ipe yapışıp yükseldiniz. Sizden sonra birisi ona tutunup o da yükseldi. Sonra bir diğeri yükseldi, sonra bir diğeri daha ipe tutundu, ama ip koptu. Ancak onun için ipi eklediler, o da yükseldi.'" Nakledilen bu rüyayı Hz. Ebû Bekir (r.a) Hz. Peygamber'den izin alarak şöyle te'vil eder: "O buluta benzeyen gölgelik, İslâm bulutudur. Ondan yağın bal ve yağ Kur'an'dır. Kur'an'ın (bal gibi) halâveti ve (yağ gibi) yumuşaklığıdır. İnsanların bundan avuç avuç almaları Kur'an'dan kiminin çok, kiminin az miktarda istifadeleridir. Arzdan semâya yükselen ip ise, senin getirdiğin hakîkattir. Sen buna yapışmışsın, Allah o sebeple seni yüceltecektir. Senden sonra bir adam daha ona yapışacak ve onunla yücecek, ondan sonra biri daha ona yapışıp o da yücecek. Ondan sonra biri daha yapışır, fakat ip kopar, ancak onun için ip ulanır, o da yapışıp yükselir." Yaptığı te'vilin doğru olup olmadığını Hz. Peygamber'e

(s.a.s) sorar. Hz. Peygamber de yaptığı te'vilin bazı kısımlarında isabet ettiğini, bazısında yanlış olduğunu belirtir.⁹

Ezanı ilk önce rüyasında görenin Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe olduğu ve Hz. Peygamber'in de bunu onayladığı bilinmektedir.¹⁰ Hz. Ebû Bekir'in (r.a) Hz. Peygamber'den sonra da yakın çevresinin rüyalarını ta'bir ettiği bilinmektedir.

Söz gelimi Hz. Ebû Bekir'in Hz. Âişe'nin şu rüyasına yaptığı yorumu buna örnek verebiliriz. Hz. Âişe'den nakledilir: "Rüyamda odama üç tane ayın düştüğünü gördüm. Rüyamı babam Ebû Bekir'e anlattım. Sükût etti, cevap vermedi. Resûlullah (s.a.s) vefat edip de odama defnedilince babam Ebû Bekir, 'İşte rüyanda gördüğün üç aydan biri ve en hayırlısı!' dedi."¹¹ Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in (s.a.s) yanına daha sonra Ebû Bekir (r.a) ve Ömer (r.a) defnedilmiştir.

Rüyaların insanın iç dünyasına ışık tutması, bunun da mânevî eğitimdeki (seyr ü sülûk) önemi nedeniyle tasavvufî gelenekte rüya konusuna ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. İlk dönem sûfî müelliflerinden Kelâbâzî (ö. 380/990) *et-Ta'arruf*'ta, Kuşeyrî (ö. 465/1072) ise *er-Risâle*'sinde rüya konusunu müstakil başlık altında incelemiştir.¹² Tasavvufî düşüncenin tarîkatlarla müesses hale gelmesiyle, bazı tarîkatlarda rüya ta'biri seyr ü sülûk sürecinin önemli bir rüknü olarak uygulanmış, gördüğü rüyalar ta'bir edilerek mürit yönlendirilmiştir. Böylece rüya ta'biri, yüz yüze gerçekleştirilen özel bir eğitim sürecinin bir parçası olarak mutasavvıflar tarafından devam ettirilmiştir. Özellikle esmâ zikrini benimseyen tarîkatlarda rüya ta'biri ayrı bir önem taşımaktadır. Halvetiyye'nin Mısriyye kolunun kurucusu kabul edilen Niyazi Mısrî (ö. 1694) eserlerinde kendi rüyalarının seyr ü sülûk

OSMAN NURİ KÜÇÜK

İbnü'l-Arabî / SAYILAR ve RÜYALAR

İnsanoğlu, eşyayı ölçme girişiminin sonucunda sayıyı fark eder, daha sonra âlemin sayısal bir düzen üzerine kurulu olduğunu anlar.

Her toplumun sayıyı düşünüp sembolleştirmesi, bu bilginin Allah vergisi olarak doğamızda var olduğuna işaret etmektedir. Sayılar, âlemin kozmik dilidir. Bu yüzden evrendeki varlıkların sırrı, bu dilin çözümlenmesiyle anlaşılabilir. Nitekim İbnü'l-Arabî de sayının ilâhî mertebeden sırlar taşıdığını belirtmekte ve sayının ilkelerinden hareketle varoluşun ilâhî sırlarının bilinebileceğini düşünmektedir.

Rüya ise insanı, onun ruhsal dünyasını ve bilinçaltını anlamada başvurulan kadim metotlardan biridir. İbnü'l-Arabî rüyaların ta'birini varlık mertebeleri anlayışıyla açıklamaktadır ve onun düşüncesinde rüya, insanın varoluş serüvenine dair mühim ipuçları barındıran hakikatler içermektedir.

Birinci bölümünde İbnü'l-Arabî'nin rüyalara dair yaptığı değerlendirmeler, ikinci bölümünde ise sayı ile varlık arasında kurulan irtibat üzerinde durulan "*İbnü'l-Arabî – Sayılar ve Rüyalar*" isimli bu eser, İbnü'l-Arabî'nin sayıları ve rüyaları nasıl bir irtibat üzerinden ele aldığını anlamamızda oldukça aydınlatıcı ve bilgilendiricidir.

ISBN 978-605-9901-19-2

9 786059 901192

NI
NEFES
ibnü'l-arabî